

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА: ПРОБЛЕМИ І СУПЕРЕЧНОСТІ ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження. У статті аналізуються концепції політичної культури в працях західних та українських політологів, розкривається суть та особливості політичної культури сучасного українського суспільства, проблеми дослідження політичної культури у вітчизняній політичній науці.

Мета дослідження - ключове для вивчення та аналізу процесів політичного розвитку.

Об'єкт досліджень - групи людей, які поділяють особливу, відмінну від загального набору цінностей, установок і практик політики і суспільної поведінки. Предмет дослідження - реформування всіх сторін суспільного життя.

Завдання дослідження: охарактеризувати вплив політичного фактору на різні сторони суспільного життя. У сучасній Україні розв'язання завдань реформування всіх сторін суспільного життя значною мірою залежить від рівня політичної культури різних верств населення, суспільства в цілому. Політична культура має бути адекватною тим корінним змінам, які відбуваються в економічній і політичній сферах держави. Оскільки політична культура є багатоаспектним суспільним феноменом, а кожне суспільство має свою конфігурацію політичної культури, її всебічне вивчення потребує творчого застосування новітнього, вже випробуваного методологічного інструментарію різних суспільних наук, у тому числі історії, філософії, культурології, політології, соціології, правознавства. Все це спонукає вітчизняних вчених звернутися до проблематики політичної культури, усіх спектрів її дослідження, особливо шляхів формування демократичної політичної культури. Метою статті є порівняння змісту, який вкладається у дефініцію політичної культури в працях західних та українських політологів і використовується в науковій практиці, а також виявлення проблем та особливостей в дослідженні політичної культури в сучасній Україні. Аналізуючи західну суспільну науку, слід відзначити, що американський соціолог Карл Дойч вперше дослідив процеси соціальної мобілізації суспільств, що модернізуються з використанням кількісних методів, показав, як фактори політичної культури (освіта, рівень грамотності і урбанізації) впливають на розповсюдження сучасних практик в культурі, технології і економічній діяльності і, відповідно, – на успіх модернізаційних процесів. Висновок К. Дойча: «Головне – не структурні зміни в економіці, а зміни в системі цінностей» [1, с. 480]. Цей висновок був розвинутий в класичній праці Г. Алмонда і С. Верби «Громадянська культура», в якій сформульована визначальна концепція політичної культури, і, зокрема, розкривається розгорнуте визначення обох складових поняття «політична культура». «Політичною» вона означається тому, що «відноситься виключно до політичних орієнтацій – відношенням до політичної системи і її різних складових, і відношенням до власної ролі індивіда в цій системі», а термін «культура» в ній припускає розуміння не всього широкого спектру сенсів, який він несе, а один конкретний сенс – «психологічні орієнтації відносно суспільних об'єктів». «Орієнтації» у Алмонда і Верби – це поєднання когнітивного (знання і переконання щодо політичної системи), афективного (почуття та емоції щодо неї) і оціночного (судження і думки, які базуються на цінностях) [2, с. 480]. Таким чином Г. Алмонд та С. Верба, виходячи з розуміння двох рівнів аналізу політичної системи – інституціонального та орієнтаційного, саме останній пов'язали з політичною культурою, яку визначили як форми та зміст орієнтації людини на реальну політичну систему конкретного суспільства та власну політичну діяльність. Ще раз зауважимо, що Г. Алмонд розуміє політичну культуру у вигляді суб'єктивних установок щодо політики. На наш погляд, такий підхід обмежив суть політичної культури сферою психології, зводив її зміст до психологічних чинників. У цьому був суттєвий недолік концепції політичної культури Г. Алмонда та С. Верби. Відповідно, Алмонд і Верба виділяють три типи політичної культури: «парохіальну» (у сенсі вузькості горизонту політичного мислення), підданську і активістську культуру. Для аналізу українського контексту політичної культури та враховуючи високий рівень розповсюдження в Україні важливо звернути увагу на те, як автори визначають головну відмінність «підданської культури». Вона полягає в розвинутих орієнтаціях громадян щодо результатів власної («виходу») політичної системи, тобто дій централізованої влади при практично нульових орієнтаціях з приводу другого внеску («входу») в систему, тобто результативного формування вимог до влади і особистої участі індивіда в цьому процесі. Відповідно в «активістській культурі» індивід має орієнтації, які однаковою мірою відносяться як до «входу», так і до «виходу» в систему. У кожній національній політичній культурі, за Алмондом та Вербою, присутні елементи всіх трьох видів культури, і її загальний характер визначається співвідношенням і розподілом ролей між ними [3, с. 328]. Культура сучасного українського суспільства дуже часто набуває демагогічного забарвлення, політичного критиканства та популізму. Демагогічні тенденції у політичній культурі, як правило, виявляють себе: у популістських гаслах; у відході від конструктивної співпраці між політичними силами; у продукуванні обіцянок, які неможливо реалізувати; у появі політиків-демагогів, що особливо акцентують увагу на національній почуття громадян, які ідейно й іміджево протистоять політикам-прагматикам; у поширенні неконструктивного способу мислення серед різних груп населення. Вищезазначені проблеми та негативні характеристики сучасної української політичної культури значною мірою обумовлені нерозвиненістю демократичних політичних інститутів, низькими темпами реформ та, зрештою, браком часу, що прожило суспільство в умовах демократичних норм, правил та цінностей. У зв'язку з цим на особливу увагу заслуговують вітчизняні дослідження таких важливих проблем, як місце і роль політичної культури в становленні демократії в суспільстві, значення політичної культури в розвитку політичної системи, виборчого процесу та становлення громадянського суспільства в Україні. Предметом серйозного наукового аналізу має стати також співвідношення політики і моралі, дослідження моделей і критеріїв моральності в політиці, всебічна критика демагогічних тенденцій у політичній практиці, популізму у частині політичної еліти, ультра радикальних, крайньо правих націоналістичних політичних сил. Загалом, для трансформації політико-культурних якостей українського суспільства необхідним є обґрунтування теоретико-методологічних підвалин цього процесу. Динаміка таких досліджень полягає у своєрідних етапах значного збагачення уявлень про політичну культуру, її місце і роль в сучасному суспільно-політичному соціумі України.

Висновок. Сучасна українська політична наука, творчо використовуючи науковий доробок західної політичної науки, звертаючись до проблем політичної культури, намагається з'ясувати якісну суть українського суспільства, визначити шляхи формування пріоритетних політичних цінностей та орієнтації громадян України. Вітчизняній політичній науці слід нарощувати зусилля щодо теоретико-методологічного та практичного обґрунтування способів та механізмів формування демократичної політичної культури, поступового подолання її фрагментарності та регіоналізму. Це дозволить зменшити напруження політичного протиборства та політичних пристрастей, розширить соціально-економічний та політичний простір для виявлення громадянської активності людей, забезпечить формування більш якісної політичної еліти та влади в цілому.

Література

1. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Хантингтон. – М. : Прогресс-традиция, 2004. – 480 с

2. Рудич Ф. М. Політологія: підручник / Ф. М. Рудич. – 3-те вид.; перероб.; доп. – К. : Либідь, 2009. – 480 с.
3. Бурдяк В. І. Політична культура країн Європи в контексті інтеграційних процесів / В. І. Бурдяк, Н. Ю. Ротар. – Чернівці : Рута, 2004. – 328 с.